

Dr. Vida Košmelj

Prepletanje ljubezni do medicine in zgodovine

Špela Pegam

Dr. Vida Košmelj je ime, ki je znano skoraj vsem ženskam vseh generacij iz Selške doline. Odlična in stroga ginekologinja uživa veliko spoštovanje zaradi svojega strokovnega dela. V zadnjih letih pa je v domačem kraju, kamor se vedno rada vrača, znana po zapisih lokalne zgodovine. Obe njeni ljubezni – medicina in zgodovina – se prepletata v naslednjem pogovoru.

Dr. Vida Košmelj. Foto: Aleksander Čufar

V Železnih nitih predstavljamo v Železnikih in okolici rojene zdravnike, ki so delovali in uspeli zunaj Železnikov, in zdravnike, ki so delovali v Železnikih. To so bralci opazili in kar nekaj žensk je vprašalo, kdaj bo intervju z dr. Košmeljevo. Kaj vam pomeni, da vas nedanje pacientke tako spoštujejo in vas imajo še vedno v spominu?

Vesela sem. Ko grem ven, me vedno kakšna pacientka sreča in ogovori: veste, takrat in takrat ste me operirali ... Če je bilo kaj zelo posebnega, sem si zapomnila, drugače pa je bilo toliko različnih dogodkov ... Velikokrat sem bila tudi v strahu in sem večkrat še ponoči hodila v bolnišnico, če sem bolnico čez dan operirala, pa me je skrbelo zanjo. Dobila sem tudi nekaj priznanj. Vedno sem se potrudila, kolikor se je dalo, in se držala Gregorčičevega navodila: "Ne kar mora, kar more, to mož storiti je dolžan." Mislim, da mi tega, da se ne bi potrudila, nikoli niso očitali. Doma sem imela večkrat probleme, saj so mi očitali, naj se preselim kar v bolnišnico, ker je ta prva, nato šele družina in ostalo.

Zdravniški poklic zahteva posebno etiko, kajne?

Mi smo se je učili in smo to vedeli. Danes pa se samo čudim, kaj se pri nas dogaja z medicino. V zdravstvu smo bili nekoč zelo slabo plačani. Nikoli pa nam ni prišlo na misel, da bi stavkali. Večino velikih praznikov sem dežurala, za 1. maj, 29. november in novo leto ... Dežurstvo je bilo zelo slabo plačano in nekateri kolegi so se ga radi otepali.

V Železnikih vas ljudje poznajo tudi po knjigi Železniki skozi čas. Kaj vas je kot zdravnico ginekologinjo vodilo k temu, da napišete to knjigo?

Še kot otrok sem se običajno, ko so prišli domov obiski, skrila, če me niso prej odkrili, in z velikimi ušesi poslušala, kaj so se pogovarjali. Večinoma

so se pogovarjali o zgodovini. Mojemu očetu je dr. Andrejka rekel, da je živa lokalna zgodovina. Sko-raj vse, kar je dr. Andrejka napisal o Selški dolini, mu je povedal moj oče. Mi smo stara železnikarska družina in to zanimanje sem gotovo podedovala. Košmelji so prišli v Železnike že na začetku 17. stoletja, še pred Globočniki in Levičniki. Res pa veliko dokumentov manjka. Ob gromozanskem požaru, ki je v Železnikih divjal leta 1822, je bil celo tak veter, da je na kranjski most, 29 kilometrov daleč, prineslo vroč pepel in ogorke. Takrat je zgorelo veliko dokumentov.

Lahko poveste kaj o svoji družini, v kateri ste se rodili, in o svojem otroštvu?

Očetu Leopoldu in mami Mariji se nas je rodilo pet otrok. Najstarejša je bila Cvetana, sledil je brat Miran, jaz sem bila tretja, za menoj pa sta se rodili še Martina in Tonka.

Od vseh petih otrok sem bila jaz do osnovne šole najmanj doma, ker sem bila veliko v Poljanski dolini pri ljubi babici. Tam sem bila kolovodja skupine, ki sta jo sestavljala še dva fanta, zadnji je umrl ravno pred kratkim. Tudi s fanti sem se pretepla.

V obeh vojnah je domačija veliko izgubila, na začetku prve svetovne vojne so umrli trije: 14-letna teta in stari starši. Trije fantje so bili na fronti, doma je ostala samo sedemletna teta, gospodarili pa sta dve služkinji in varuh, ki je podpisal ogromno vojno posojilo na našo hišo brez vednosti sorodnikov. Na koncu prve vojne je bil dom skoraj prazen, izropan.

Kadar sem bila v Gorenji vasi pri stari mami, kjer so imeli gostilno, so me v nedeljo popoldne še kot punčko posadili na mrzlo ali toplo peč, kjer sem pela in deklamirala šegave pesmi. V Gorenji vasi me je teh učil Nino Rupena, polbrat povojne političarke Mare Rupena, v Železnikih pa Vladko Demšar, Dagarinov. Znala sem jih še in še in med gostilniškimi gosti sem povzročala huronski smeh, ki ga nisem razumela.

Pesmi:

*Kiklco nabrala bom,
šimi bom hodila,
fest se bom našminkala,
pa ga bom dobila.*

*Lepšega, kot si ti,
glavco postran drži,
za klobučkom taužent din
(namesto pušeljšček),
na smeh se drži.*

Ali o lepi Vidi:

*Lepa Vida je pri morju stala,
tam na bregu si plenice prala,
črn zamorc po sivem morju pride,
barko ustavi,
vpraša lepe Vide:*

*"Zakaj Vida nisi več tak rdeča in cveteča,
kot si prva leta bila?"*

Vida lepa je odgovorila:

"Pej no v l'ft pa taka ohcet!"

Najbolj sem bila prizadeta, ko je med vojno pri partizanskem napadu na Železnike leta 1944 na našo streho padla nemška mina ter porušila streho in vsa tri podstrešja. Na prvi podstrehi v leseni kamri smo imeli spravljene zelo veliko knjig in revij v slovenskem jeziku, skoraj vse, kar je izšlo do prve svetovne vojne. Knjige je spravljalo več rodov. Bile so tudi knjige v drugih jezikih, ki jih nisem poznala. Če sem se le lahko, sem se izmuznila na podstreho in brala te knjige, dokler me ni našla mama in mi kakšno primazala.

Pri štirih letih sem dobila zaradi škiljenja očala, kar je bilo takrat zelo čudno, saj ni bilo otroka, ki bi jih nosil. Kadar sva z mamo šli po Ljubljani k okulistu, so se ljudje ozirali za menoj. Vsi so govorili, da so "špegli" za stare ljudi. Nikakor pa doma niso mogli ugotoviti, zakaj naenkrat škilim. Jaz pa sem to dobro vedela. Edina otroška bolezen, ki sem jo

prebolela, so bile zelo hude ošpice. Tako hude, da sem zaradi zelo visoke vročine dobila celo božjastni napad. Nato sem na desnem očesu dobila velik ječmen. Vedno sem ga praskala, dokler me mama ni odpeljala k dr. Strnadovi. Ta je svetovala mami, naj mi desno oko zavežejo s prevezo. Kadar me ni nihče videl, sem odmikala prevezo in kukala ven. Ko so mi jo sneli, sem z desnim očesom že škilila. Zdravnica je zato svetovala, naj mi prevežejo še drugo oko. Tam se je zgodba ponovila, škilila sem na obe očesi. Potem so me odpeljali k okulistu. Dobila sem očala, ki jih nosim še danes. Ko sem bila stara 18 let, mi je mama rekla, da sem dobila večjo doto kot vsa dekleta v dolini, saj so bila očala strašno draga. Skupaj z zdravnikom in vožnjo so stala dobro uradniško plačo. Ker sem se tudi pretepala, sem jih nekaj polomila. Spomnim se, ko smo se kopali v Plnadi. Tam so včasih kuhali oglje. Na desnem bregu bajerja je stala oglarska koliba, kjer smo se slačili. Očala sem položila vrh obleke. Ko sem prišla iz vode, jih ni bilo nikjer, imela pa sem ravno nove. Čez nekaj let, ko so kolibo podrli, so našli očala zakopana v zemlji. Očitno jih je nekdo nalašč skrtil.

Foto: Aleksander Čufar

Verjetno se spominjate ekonomske krize iz leta 1929?

Ja, zelo dobro. V Železnikih se je kriza začela že z letom 1902, ko je ugasnil plavž, in se je veliko ljudi odselilo. Rudarji so šli delati v rudnike v Vestfalijo, Litijo, Trbovlje ... Bila je strahotna revščina, služb in denarja ni bilo. Ženske so s klekljanjem sicer nekaj zaslužile. V času moje mladosti so čipke nosile znani posrednici v Ljubljano, ki jih je prodajala. Ker je bila vožnja predraga, so hodile peš 41 kilometrov daleč do Ljubljane. Plačila pa niso takoj dobile.

Naš sosed Morajnar je bil pri Egru za vrtnarja. Nóvak, Egrov predhodnik, je pripeljal vrtnarja celo iz tujine, da je Morajnarja naučil delati. V Morajni je bila velika revščina in moji stari starši ter kasneje mama so jim pomagali s hrano. Mama nas je otroke vedno učila, da moramo revežem pomagati. Morajnarške ženske so do smrti klekljale.

Doma ste imeli mesarijo in posestvo. Se je z mesarijo ukvarjal samo oče, je imel koga zaposlenega?

Oče je imel običajno enega pomočnika in dva pomožna delavca. Imeli smo eno prvih hladilnic na Gorenjskem. Meso je prodajala mama. Meso so prodajali v nedeljah dopoldne v Selcih, v sobotah popoldne pa na Bukovici. Tja sem se z zapravljivčkom peljala včasih tudi jaz. Med počitnicami smo morali otroci doma veliko pomagati. Takoj, ko so se začele počitnice, sem dobila v roke grablje. Grabili smo seno in kasneje otavo na Češnjici, v Primčevem logu, v Snegovniku in pod Draboslovico, pobirali smo krompir, delavcem nosili malico ... Ko sem se nekoč mami pritožila, da moram delati, mi je rekla: "Če ti ne bo treba delati, boš pa znala komandirati." Najhujše delo, ki sem ga morala opravljati in sem ga grozno sovražila, je bilo kuhanje mila. Pri številni družini in obrti smo imeli veliko perila. Iz loja in več dodatkov se je v polnem kotlu kuhala zmes. Več ur je bilo treba mešati v eno smer, paziti na ogenj in vretje. Nekoč sem avtomatsko mešala in brala Mohorjevo knjigo Za srečo. Prišla je mama in mi primazala klofuto. Knjiga je padla v milo in se stopila.

Kakšne imate pa spomine na šolo v Železnikih?

Od tretjega razreda dalje me je tri leta učil učitelj Edvin Clemente, ki je ogromno vedel. Nanj sem bila zelo jezna. V njegovem razredu ni bilo nobene odličnjaka, samo trije smo bili navadno prav dobri. Ampak nikoli me ni pohvalil. Celó če sem kaj dobro znala, je vedno rekel, da bi jaz lahko to znala bolje. Učil nas je matematiko, astronomijo, zgodovino, zemljepis in slovenščino. Nekoč nas je peljal zgodaj zjutraj gledat na Snegovnik sončni mrk. Dal nam je stekelca, ki smo jih morali doma okaditi, da smo skozi gledali mrk. Matematiko sem večinoma pozabila, čeprav mi ni delala težav. Edina formula, ki se je iz šole še spomnim, je iz tretjega razreda, in sicer πr^2 (pi r-kvadrat). Računali smo površino in prostornino valja. Clemente nas je peljal na Škarjevc, kjer je stala Egrova žaga. Od doma smo morali prinesiti meter. Vsakemu je dodelil svoj hloed, na katerem je bil z rdečim pisalom napisan njegov priimek. Računali smo površino in prostornino hloada. Rimske in grške zgodovine sem v gimnaziji znala iz osnovne šole veliko več, kot smo se je učili tam. Še danes znam naštetih prvih sedem rimskih kraljev. Profesorji so bili presenečeni. Učitelj Clemente je bil zelo strog. Vedno je naročal, da moramo veliko brati, samo meni je rekel, da ne smem, ker že tako berem preveč. Brati sem se naučila sama.

Clemente me je tudi počakal pri avtobusu, ko sem se vračala iz Kranja, kjer sem opravila sprejemni izpit za gimnazijo. Takoj sem mu morala poročati vse o izpitu. Pisni in ustni izpit sta potekla gladko. Le na vprašanje, koliko kubičnih centimetrov vsebuje liter vode, nisem znala odgovoriti. Zgrozil se je in mi je do smrti očital, kakšno sramoto sem mu naredila. Še danes mi je žal, da mu vprašanja nisem zamolčala.

V Železnikih je bila samo štiriletna osnovna šola.

Ja, tako je. Pred prvo svetovno vojno je obstajala samo dvorazredna šola. V Jugoslaviji si lahko že po četrtem razredu šel v gimnazijo, v meščansko šolo

ali pa si še dve leti obiskoval t. i. ponavljalno šolo. Brat Miran je takoj po štirih letih šel v gimnazijo, jaz pa sem strašno žalovala, da sem izgubila dve leti, ker sem hodila še v peti in šesti razred ponavljalne šole. Lahko bi šla takoj v meščansko šolo, ampak tega nisem hotela, ker sem vedela, da želim študirati medicino. Vpis na medicinsko fakulteto je bil možen samo z zaključeno gimnazijo. Spomnim se, da so me pri treh letih vprašali, kaj bom po poklicu, in sem vedno odgovorila, da zdravnica. Vsi so se mi smejali in me nihče ni vzel resno. Vseskozi sem bila trdno prepričana, da bom študirala medicino. Zato sem med vojno ostala v Ljubljani, ker so na Gorenjskem Nemci takoj zaprli vse slovenske šole. Odrpli so nemško učiteljske v Kranju in nekakšno obliko meščanske šole v Škofji Loki, kamor pa moja mlajša sestra Martina in sestrična Maruša nista bili sprejeti.

Od kje pa izhaja ta želja po medicini?

Mogoče od dogodka, ki se je zgodil, ko sem bila stara štiri leta. Takrat sem se hudo opekla. Bilo je na Vidov dan, 28. junija, ob koncu šole. Brat je končal prvi razred, sestra pa drugega. Čakala sem ju, da bosta domov prinesla spričevali. Na dvorišču smo imeli velik, nizek škaaf premera približno meter in pol, v katerega so dali kavstično sodo. Krop se je hladil. V njem so ribali mastne lesene plohe. Prišla sem mimo, spomnim se celo, da sem imela oblečeno lepo toplo modro vezeno obleko. Hotela sem potipati vročo vodo in sem zmočila obleko, ki me je potegnila vanjo. Tako sem se opekla, da sem bila vsa mehurjasta. Spomnim se še, kdo me je potegnil iz škaafa, potem pa sem bila tri dni nezavestna. Nekaj mesecev sem tulila zaradi bolečin: "Ata, mama, teta, boli, boli." Zdravnica me je prevezovala vsak drugi dan. Ritka je bila en sam gnoj, enako desni komolec in na desnem licu se mi je naredil mehur. Starši so bili še posebej prizadeti, saj sem vpila noč in dan, umolknila sem samo tedaj, ko so k meni poklicali starega moža, Matevža Ambrožiča, Miklna. Hodil je k nam in ročno žagal drva, jaz sem mu "pomagala". Ko sem bila tako opečena, so ga prosili, naj večkrat

pride k meni. V bolnišnico me niso dali, češ, naj umrem doma. Če je namreč opečena tretjina telesa, bolnik podleže. Šest zdravnikov je bilo pri meni in samo eden mi je napovedal največ 24 ur življenja, vsi ostali pa manj. Umrla pa kljub neznanskim bolečinam nisem. Nekoč je prišla sosedka, Globočnikova gospa. Predlagala je, naj me poskusijo namesto z mazili zdraviti z orehovim oljem. To je še nezrel zelen oreh, namočen v olju in v steklenici obešen na sonce. Ko so me s tem namazali, se mi je rana začela celiti in že v 14 dneh se je pričela delati kožica. Zvijali so me v fine lanene rjuhe, ki so bile od gnoja tako umazane, da se niso dale sprati. Takrat sem res veliko prestala in opazovala zdravnico, ki smo jo vsi spoštovali, posebej moj oče. On skoraj ni imel kosti v telesu, ki ne bi bila polomljena. Zdravnica ga je nešteto krat rešila. Ta zgled je bil verjetno povod za medicino. Oče pa je vseskozi nasprotoval mojemu študiju medicine.

S štirimi leti sem sama šla v čipkarsko šolo. Učila nas je ljubezniva gospa Kosmova (Pivk), Idrijčanka z izrazitim dialektom. Ker mi mama ni dovolila ob-

Foto: Aleksander Čufar

iskovati te šole zaradi oči, sem jo večkrat neredno obiskovala.

Medicino pa imamo tudi v rodu. Stari stric dr. Franc Košmelj je bil celo 34 let generalštabni zdravnik v avstro-ogrski vojski. Tudi očetov brat je že pred prvo svetovno vojno študiral medicino na Dunaju in po vojni nadaljeval na graški univerzi, vendar študija ni dokončal.

Stric in Vladko Demšar, Dagarinov, po vojni študija nista mogla nadaljevati, ker ni bilo denarja. Medicina je bila nekdanj med najdražjimi študiji. Po stričevem pripovedovanju je bilo treba za vsako leto študija plačati poseben fakultetni davek in še za vsak izpit posebej. Draga sta bila tudi stanovanje in hrana. Za izpit si moral obleči frak, srajco z visokim ovratnikom, imeti polcilinder in sprehajalno palico. Če nisi imel denarja, da bi se tako oblekel, ti je fakultetni sluga posodil obleko proti plačilu. Največji reveži so imeli namesto srajce samo visoki ovratnik, na katerem sta bili z vrstico privezani obe manšeti.

Tako ste potem Železnike po osnovni šoli zapustili in nadaljevali šolanje.

V osnovni šoli sem bila nedisciplinirana, pod klopjo sem brala. Ker sem bila za svoja leta največja, so me posedli v zadnjo klop. Že po dnevu ali dveh sem se zaradi nemira, ki sem ga povzročala, znašla v prvi klopi. Mama je rekla, da me bodo v kranjskem nunskem internatu naučili reda. Ona je namreč hodila v šolo k nunam pri Gospe Sveti na Koroškem. Ta šola je bila tedaj poznana kot ena najboljših avstrijskih gospodinjskih šol. Vedno je pripovedovala, kako so nune z učenkami grdo ravnale. Dekleta so bila v isti jedilnici razdeljene v tri oddelke glede na status. Kadar so prišle od doma, so jim vedno pregledali prtljago in zaplenili vso hrano, ki so jo prinesle od doma. Mama je bila prepričana, da me bodo nune naučile reda, zato sem morala tudi sama v nunski internat. Leto dni je bila že dogovorjena v internatu, da bom prišla. Internatov ni bilo ali pa so bili zelo dragi, tudi šolanje ni bilo zastoj. Mi pa smo bili naenkrat trije, ki smo se šolali v srednji šoli. Brat in sestra sta bila v Ljubljani, jaz pa v Kranju. Če se ne

motim, smo morali obrtniški otroci plačevati šolnino v višini 3 odstotkov davka od dohodka. Brat je plačeval celo šolnino, midve s sestro pa polovično.

Leta 1938 sem šla nerada v Kranj. Vse sem imela pripravljeno po predpisih, od posteljnine do jedilnega pribora, in označeno z monogramom. Dan pred pričetkom šole – ko je bila šolnina že plačana in bala pripravljena, je mama dobila telegram, da se mora nujno javiti v internatu. Tam so ji povedali, da zame ni prostora. Verjetno je posredoval župnik, saj nas je vse vprašal, kje bomo nadaljevali šolanje. Jaz sem bila precej jezikava in nisem nikoli ostala tiho. Spomnim se prvega razreda v osnovni šoli, ko je župnik Valentin Bertoncez kritiziral Sokole. Vprašala sem ga, če ve, kakšna je razlika med Orli in Sokoli. Seveda ni zraslo na mojem zelniku, ampak odgovor je bil: Prosvetarji – Orli so lahko samo pripadniki katoliške vere, Sokoli pa samo tisti, ki so Slovani. Zaradi jezika sem bila doma in v šoli večkrat tepena. Župnik mi je naredil veliko uslugo, ker je nunam sporočil, iz kakšne družine izhajam. Imela sem že privarčevanih 50 dinarjev, kar je bilo tedaj zame dosti denarja, ki sem ga hranila, da bom čim prej pobegnila iz internata. No, k nunam mi ni bilo treba.

Mama je bila čisto obupana. 15. septembra se je začel pouk v gimnaziji. Po srečnem naključju so mami poslovni prijatelji uspeli zame dobiti hrano in stanovanje pri neki vdovi. V šoli pa sem plačala očetove grehe. Oče ni bil tiho, bil je zelo direkten in po tem poznan. S šolo ni bilo problemov, pač pa s politiko. Leta 1938 so na občinskih volitvah v večini slovenskih občin zmagali klerikalci. Na kranjski gimnaziji je stanoval priljubljen liberalni direktor, ki se je moral takoj izseliti. Oblast je postavila novega klerikalnega direktorja, ki je uvedel strog režim. Če si šel v kino, si bil izključen, s starši nisi smel v slaščičarno ali v gostilno, cenzurirali so tudi pošto, poslano na stanovanje.

Nižji razredi so bili razdeljeni po spolu, fantje in dekleta istega letnika so bili v posebnih razredih in se nismo poznali med seboj. Po peti gimnaziji so naredili mešane razrede.

Se spomnite kakšnega posebnega dogodka?

Kino je bil zelo drag. Vsaki predstavi je moral prisostvovati eden od profesorjev, ki je preverjal, ali je na predstavi kdo od dijakov. V kino smo hodili v Stražišče, ker v Kranj nismo upali. Po Jelenovem klancu je na vsakih sto metrov stala dijaška straža. V Stražišču smo se v dvorano vtihotapili že med tednikom in jo zapustili še pred koncem filma. Ko sem nekoč pritekla med tednikom v kino, sem se zaletela v profesorja telovadbe Žagarja, ki je stal za vrati. Zelo sem se prestrašila in že videla, kako letim iz šole. Profesor je razumel mojo stisko, pobožal me je po roki in spustil v dvorano. V razredu sem bila med najboljšimi telovadkami.

V prvi in drugi gimnaziji smo imeli tudi verouk in iz tega predmeta je bilo največ popravnih izpitov. Veroučitelj je bil kaplan Blaj, po vojni župnik v Kranju. Učil nas je zgodovino in zemljepis Svete dežele, ki jo še danes znam narisati. Nato si moral označiti še kraje, npr. Nazaret, Betlehem, kraje Kristusovih čudežev. Mene je to zelo zanimalo in sem imela v prvi gimnaziji oceno odlično, kar je bila menda edina odlična ocena v nižji gimnaziji. V drugi polovici drugega razreda me je profesor videl s sokolskim znakom in zato sem dobila oceno prav dobro.

Ste drugo svetovno vojno dočakali v Kranju?

Ne, na srečo ne. Po drugi gimnaziji sem se doma uprla, da v Kranj ne grem več v šolo. Na Gorenjskem je bila tedaj samo ena gimnazija in tri meščanske šole. Gorenjci smo bili glede gimnazije vezani na Kranj. Če si se želel šolati drugje, si moral na banovino nasloviti prošnjo, ki pa je niso vedno odobrili. Sama sem si potem uredila vse potrebno za nadaljevanje šolanja v Ljubljani in stanovanje pri sorodnikih. Vpisala sem se na II. žensko realno gimnazijo in dekleta so me res lepo sprejela, prav tako razredniki. V Kranju je bila namreč moja razredničarka, profesorica francoščine, iz stare meščanske družine. Mestna dekleta je naslavljala z meščankami, me podeželanke pa je nismo zanimale, kar me je zelo prizadelo. Zato sem se francoščino učila samo za silo, da sem imela trojko, s čimer sem si zapravila odliko. V Ljubljani je bilo drugače in zelo lepo.

Med vojno ste hodili v gimnazijo v Ljubljani in jo tudi zaključili?

Tako je. Kaj je mladina med vojno vse počela, bilo je tudi veliko neumnosti! Čudež je, da sem preživela, saj sem bila dvakrat tik pred zdajci. Drugič me je rešila kapitulacija Italije, 8. septembra 1943. leta, ko so me četniki že peljali k Trem Kraljem nad Žirmi, kjer so imeli logor. Sicer pravijo, da so najboljši vojaki študentje in delavci, ker nimajo razen življenja ničesar, kar bi jim lahko vzeli. Po četrti gimnaziji je sledila mala matura. Ker nisem imela nobene trojke, sem je bila oproščena.

Sledila je medicinska fakulteta.

Na fakulteti je bilo več težav. Vpisanih je bilo preveč študentov, manjkalo je profesorjev, učilnic, zlasti laboratorijev in literature. Veliko študentov je po tretjem semestru odpadlo ali pa so se prepisali na lažji študij. Težave sem prebrodila večkrat z jezo in razočaranji.

Ste imeli kakšno štipendijo? Kako ste financirali študij?

Brat Miran me je vzel k sebi na stanovanje in mi pomagal. Prav tako sestrama Martini in Tonki.

Na fakulteti nisem poznala nikogar, ki bi bil brez štipendije, samo jaz je nisem imela. Zanj me je bilo sram prositi. Ko sem nekoč prišla domov, me je oče razočaran spraševal, kaj sem mu naredila. Na fakulteti so me brez moje vednosti predlagali za štipendijo, vendar so to morali potrditi še na matični občini. Tako je potem občinski tajnik, ki je v osmih letih obveznega osnovnega šolanja končal samo drugi razred, poklical očeta in mu očitil, kako si jaz upam prositi za štipendijo. V času študija sem trdo delala. Podnevi sem gospodinjala, zvečer sem se usedla za knjige in ponoči študirala.

Kdaj ste zaključili medicinsko fakulteto?

To je bilo leta 1953.

Potem ste začeli stažirati?

Ves staž sem naredila v Ljubljani, trajal je 22 mesecev. Prej je trajal 18 mesecev, nam pa so ga ravno

Mlada zdravnica. Foto: arhiv dr. Vide Košmelj

podaljšali še za štiri mesece, ki sem jih prebila na Studencu, kjer je bila psihiatrična bolnišnica. Za delo so me povsod radi porabili. Tudi na ženske so tedaj gledali bolj postrani. Običajno so si izbirale lažje poklice. Veljalo je tudi, da ženske za delo nismo preveč vnete. Na stažu sem bila tudi na onkološkem inštitutu, kjer so me kasneje zelo vabili, da bi ostala. Tam smo bili edino zelo lepo sprejeti. Stažisti so jim bili enakovredni. Po stažu je sledil strokovni izpit iz osmih predmetov, ki je bil precej težak. Nato sem delala še štiri leta specialističnega staža z enim letom kirurgije. Nazadnje je sledil še specialistični izpit.

Kdaj ste se potem odločili za ginekologijo?

Nič se nisem odločila. Takrat nam je oblast sama izbrala mesto službe ali "priporočila" specializacijo. Preko znanca, ki je bil zdravnik na Golniku, so me povabili tja, saj jim je zelo primanjkovalo zdravnikov. Ko sem to povedala doma, se je oče zelo razburil. Pred vojno so pri sosedovih štirje odrasli člani družine umrli za tuberkulozo. Ta je bila za očeta in

za nas strah in trepet. Zato mi je oče to zaposlitev želel preprečiti, rekel mi je celo, naj raje ostanem doma. Tako ali tako je bil vedno proti mojemu študiju medicine.

Kako pa ste prišli do ginekologije in v Kranj?

Štiri mesece sem stažirala v Ljubljani na ginekologiji, saj kranjske porodnišnice tedaj še ni bilo. Docent Vilfan me je vprašal, kje bom nadaljevala po stažu, in ko sem mu odgovorila, da ne vem, me je povabil, naj pridem k njemu. Ustanavljal je namreč prve posvetovalnice za nosečnice. Pred tem je bila smrtnost med ženskami na porodu in med novorojenčki ogromna. Posredoval je na ministrstvu, da sem dobila dekret za posvetovalnico. Profesor Novak, svetovno znani zdravnik, ginekolog in operater (celo ena operacija se imenuje po njem), mi je svetoval, naj grem v Škofjo Loko, kjer naj bi odprla prvo ginekološko ambulanto s posvetovalnico na Gorenjskem. V Škofji Loki zato niso bili preveč navdušeni in sem se po nasvetu prof. Novaka odločila za Tržič. Ko sem začela delati v Tržiču, pravzaprav sploh nisem vedela za kranjsko porodnišnico. Že tri tedne sem hodila v Tržič, ko je zjutraj prof. Novak na raport prinesel pismo primarija Vetra, da v Kranju ne more biti sam. Zato so določili mene, čeprav sem stala v kotu in se skrivala, saj sem bila na Kranj še vedno jezna in zanj nisem želela niti slišati. Profesor Novak mi je dejal, da sem s tistega konca doma in naj se nato naslednjega jutra ob osmih javim v Kranju brez dekreta. Ker se nisem upala upreti, sem pač prišla v Kranj. Tudi tukaj kot ženska najprej nisem bila preveč zaželena. Še vedno pa sem hodila dvakrat tedensko popoldne v ambulanto v Tržič. Vozila sem se z avtobusom.

Kako pa so ženske takrat skrbele za higieno, imate kakšne posebne izkušnje?

O osebni higieni so nekatere ženske vedele malo ali nič. Najbolj čiste so bile kmečke žene, ki so še dišale po šihetovem milu in so imele lepo snežno belo oprano perilo. Včasih je še veljalo, da se v času menstruacije ženske ne smejo umivati. Že po vonju

ali po perilu si odkril tako žensko. Več let je trajalo, da so nekatere spoznale, čemu služita milo in voda, četudi brez kopalnic.

V Tržiču vas imajo sploh v lepem spominu.

Res je. Še danes so veseli, kadar pridem v Tržič na kakšen sestanek. V 20 letih nisem imela nobenega raka med pacientkami v Tržiču, ker sem že v zasnovi preprečila širjenje raka. Taka ženska je lahko še rodila in normalno živela. Za to sem dobila tudi posebno priznanje.

Kdaj natančno je bila ustanovljena bolnišnica v Kranju?

Ustanovljena je bila 7. 8. 1955. Prva porodnišnica je bila v nekdam zasebni vili na Laborah, ne tukaj, kot je danes. Spala sem v podstrešni sobi na tleh na umazanem modrocu, med dvema sestrama, ki sta imeli postelji. Niso me pustili iz hiše. V Kranju sem imela brata, kjer bi lahko normalno stanovala. Šele čez čas so našli neko staro leseno posteljo, brez vsega. Kupili so mi posteljno mrežo in so mi ta strošek, 3.865 dinarjev, vedno očitali ... Plačana sem bila s strani okrajnega ljudskega odbora, ne s strani bolnišnice.

Tudi razmere v bolnišnici so bile obupne. Skupaj je bilo 36 postelji, od tega šest ali sedem taborniških. Če se je na taki zasilni postelji ženska samo malo premaknila, se je postelja podrla.

Zakaj ste stanovali kar v bolnišnici?

Ker me niso pustili iz hiše, tudi večina porodov je bila ponoči. Podnevi smo operirali, ponoči sem bila pokonci zaradi porodov, dvakrat tedensko sem šla v Tržič, kjer me je čakalo zelo veliko žensk za pregled. Nobena ženska me ni nikoli čakala mesec dni, vse sem pregledala sproti. Nekatere so se me spočetka bale in so se tudi pregledom poskušale izogniti. Če me je skrbelo zanje, sem ponje poslala sestro, dvakrat celo miličnika.

Kako je potekalo vaše delo kasneje?

Opraviti sem morala še specialistični izpit. Ko sem se pripravljala za izpit, sem skoraj umrla zaradi sle-

piča. Veliko slepičev sem operirala, saj smo včasih to preventivno naredili pri vseh večjih operacijah. Pri učenju sem si za nazadnje prihranila patologijo medeničnih kosti. To si moral zaradi poteka poroda zelo dobro poznati. Danes carskega reza ni težko narediti, takrat pa ni bilo lahko. Pri porodu z ritko naprej je to lahko najlažji ali najtežji porod. Samo malo si potegnil, pa se je glavica zataknila in je bilo z otrokom konec. Starejši se še spomnite, koliko je bilo nekdaj pohabljenih žena, predvsem zaradi izpaha kolka. Pri normalnem porodu se danes rodijo zdravi novorojenčki, nad kasnejšim zdravjem novorojenca pa bedijo pediatri.

Tako sem s študijem medenice odlašala do konca. Medtem ko sem se učila te kosti, me je začel boleti trebuh. Zdelo se mi je, da je vsega kriva neprijetna tema. Pojedla sem malo kruha, namazanega z zaseko. Na trebuh sem si dala še termofor. Poleg mojega stanovanja je stanoval direktor velike tovarne. Nekoč mi je rekel, da če bom rabila telefon, naj se oglasim pri njih. Telefoni so bili takrat nareč redkost. Nikoli ga nisem rabila. Takrat pa me je tako bolelo, da sem prosila za telefon. Od mojih do njegovih vrat je bilo komaj dva metra. Privlekla sem se do telefona in prosila dežurno sestro, naj mi prinese injekcijo proti bolečinam. Ko je videla, kako izgledam, je povedala kolegom in takoj sta prišla še dva zdravnika. Dali so me v rešilca. Vozil je zelo zoprn voznik, ki je pacientke samo pripeljal do vrat bolnišnice, pozvonil in se odpeljal. Točno sem vedela, kdaj se vozimo po cesti, kjer so bile kocke. Takrat sem med vožnjo premišljevala, kako so preživljali vožnjo vojni ranjenci, ki so jih vozili ali nosili po slabih cestah ali kolovozih, saj je že mene tako bolelo. No, ko so me pripeljali v Ljubljano in me v operacijski dvorani takoj dali na mizo, je bil slepič že razlit. Naredila sem vse, česar ne bi smela: jedla sem, se grela s termoforjem, dobila sem injekcijo ... skratka, zabilasala sem vse znake, kot da še nikoli ne bi ničesar slišala o medicini.

Ko sem naredila specialistični izpit, sem kar naprej čakala, kdaj bom lahko šla nazaj v Ljubljano, kot so mi obljubljali. Ker me niso spustili, sem leta 1972 dala

odpoved. V bolnišnici je bil pravi vihar. Pritisnili so tudi na moža, da so mi preprečili odhod v Ljubljano.

17 let sem bila predsednica najprej upravnega odbora, potem pa še delavskega sveta, čeprav ne bi smela biti tako dolgo. Drugih kandidatov ni bilo. Na delavskem svetu smo skoraj vedno razpravljali, kdo ima pet dinarjev več ali manj.

Ves čas ste si želeli nazaj v Ljubljano.

V Ljubljano sem si močno želela. Mož mi je večkrat rekel, da imam usta do ušes, samo da vidim od blizu Šmarno goro. Kranja res od nekdaj nisem marala. V Ljubljani me je čakalo mesto asistentke, za pol leta bi šla v Ameriko na izpopolnjevanje in na kliniki bi imela samo nekaj dežurstev na mesec. V miru bi lahko tudi študirala.

Ste bili potem kdaj na kakšnem izpopolnjevanju v tujini?

Na lastne stroške sem šla v Nemčijo na ogled amnioskopije (amnioskopija je postopek, s katerim ginekolog pogleda barvo plodovnice, in presodi, ali ima otrok v maternici še dobre pogoje ali je treba sprožiti porod). Nemeč Saling je to metodo opisal leta 1961, jaz sem si jo ogledala že leta 1963, ko v Jugoslaviji še nihče ni slišal zanjo. Sicer sem se pa veliko stvari tukaj naučila od kolega strokovnjaka dr. Rajnerja, ki je znal medicino, o kateri se drugim ni niti sanjalo. Bil je odličen ginekolog, znanstvenik, primerjali so ga z nekim francoskim zdravnikom, ampak tudi ta mu ni segal niti do kolen. Po vrnitvi v Ljubljano je dr. Rajner naredil še drugo specializacijo, specializacijo iz patologije.

Bi lahko ostali v Nemčiji?

Leta 1963 sem šla v Nemčijo z minimalno nemško štipendijo, ki mi je zadoščala le za stanarino. Suho hrano so mi pošiljali od doma. Ko sem rekla, da odhajam, so mi Nemci ponujali veliko plačo. Še dve leti so mi pisali, naj pridem nazaj.

V tem času se je začela tudi gradnja nove porodnišnice na mestu, kjer je danes.

Delegirana sem bila v gradbeni obor. Kot popolna amaterka sem imela spore z gradbeniki. Njim se denar ni smilil, ga bo že doktorica dobila. Res sem naprosila za izgradnjo veliko denarja. Služba pri tem ni nič trpela. Hodila sem okoli direktorjev in prosila za denar. Znanec direktor me je vedno dražil, da sem kot podrepna muha. Če me je vrgel skozi vrata, sem nazaj priplezala skozi okno. Stavba je bila dograjena v letu 1964. V njej smo pričeli delati v letu 1965.

Po tem ste prevzeli mesto direktorice porodnišnice?

Ko je šel leta 1988 dr. Veter v pokoj, sem prevzela to mesto. Preden je nastopil pokojnino, me je primarij dr. Veter prosil, naj jaz prevzamem mesto direktorja. Naredila sem največjo napako v svojem življenju. Kot ženska, ki predseduje večinoma moškim kolegom, sem doživljala nepredvidene težave. Kasneje smo zidali tudi družinsko hišo, ki sem jo delala popolnoma sama. Mož ni bil niti enkrat na gradbišču, da bi pomagal. Ko smo se selili, se je hotel vseliti kar v sosednjo hišo, ker sploh ni vedel, katera je naša. Vse sem vodila sama, zato sem bila zgarana in utrujena. Doma pa so me čakala še vsa gospodinjska dela, likanje, pranje, kuhanje. Mož je bil vseh 30 let, kar sva bila skupaj, bolan.

V vašem času je bila kranjska porodnišnica med najboljšimi.

Bila je najboljša. Veliko Jugoslovanek je hodilo k nam, imeli smo polno intervencij, celo Zagrebčanke so želele roditi v naši porodnišnici. Po predlanski anketi pa je med 37 slovenskimi bolnišnicami zasedla zadnje mesto.

Kakšno je bilo v tem času stanje v ginekologiji in porodništvu? Smo zaostajali za drugimi?

Kje pa! Ko sem bila v Nemčiji v začetku šestdesetih let, je bilo stanje tako, da so bili od nas boljši samo Skandinavci. Se pravi, da smo bili drugi tako v splošnem zdravstvu kot v ginekologiji. Ko sem delala v nemški bolnišnici, so imeli pacientke razporejene v več razredov: v tretji, drugi, prvi razred, posebni

razred in direktorjev razred. Delala sem v tretjem razredu in nisem smela dati pacientu niti aspirina, če nisem vprašala nadrejenega zdravnika. "Zu teuer für uns (za nas je predrago)," so običajno rekli. Pacientko, ki je imela denar, so po običajni operaciji držali v bolnišnici po šest tednov, ko je pri nas šla po dveh tednih že domov. Vsak dan ji je moral zdravnik dati "drago" injekcijo (nekoliko fiziološke raztopine). To ji je moral dati zdravnik! Za porod so revne pacientke s seboj nosile v velikih torbah perilo, spalne srajce in vložke.

Potem ocenjujete, da je bilo slovensko zdravstvo takrat zelo napredno?

Seveda. Ne samo ginekologija, tudi kirurgija in druga področja. Poleg tega smo se držali etike. Večini zdravnikov je bila pomembna stroka, zato je bil zdravniški poklic tudi tako spoštovan.

Rekli ste, da je bila porodnišnica ustanovljena leta 1955. Leta 1956 so nekatere ženske še vedno rojevale doma. Kako ste jih prepričali, da so prišle v porodnišnico, in kdaj so začele rojevati v porodnišnici?

Takoj, ko se je porodnišnica odprla. Primanjkovalo je babic. Takrat je bilo s terenskimi babicami povezanih tudi veliko različnih zapletov, od tega, da so se nekatere zapile, ker so jih po porodih doma postregli z žganjem, do tega, da so "tolažile" može porodnic. S temi terenskimi babicami smo imeli spočetka veliko težav. Ob odprtju porodnišnice so bile tudi ljubosumne na bolnišnične babice, saj je bilo delo terenskih babic nekdanj tudi donosno. Spomnim se, da je nekoč v Tržiču k meni prišla ženska, ki je želela potrdilo, da je noseča. Najprej sem jo seveda hotela pregledati, česar pa mi ni dovolila. Rekla je, da njihova babica samo pogleda v oči in že ve, da je noseča. No, izkazalo se je, da so bila za izostanek menstruacije kriva leta ... Včasih se je zelo mudilo in je žena rodila doma ali v avtomobilu. Vseeno so jo nato pripeljali z otrokom v bolnišnico, kjer je ostala toliko časa kot druge. V posvetovalnici so dobile ženske potrdilo o nosečnosti, izračunan je bil porodni termin in porodniški staž. V posvetovalnici so določili krvno skupino, izmerili pritisk in ženska je dobila navodila za porod. Počasi je izginila porodna božjast – eclampsija, zaradi katere sta večkrat umrla mati in plod.

Dr. Vida Košmelj
pred staro
porodnišnico.
Foto: arhiv
dr. Vide Košmelj

Kako ste se navadili na operiranje?

To je pa kar šlo. Pred prvo operacijo se mi je roka sicer precej tresla, ker pa je šlo lepo, sem se počasi navadila, saj me je kirurgija najbolj vlekla ... V letu dni kirurške specializacije me je veliko naučil kirurg prof. dr. Martin Benedik. Danes bi rekli, da je bil moj mentor, česar pa tedaj nismo poznali.

Vsaj deset let po odprtju bolnice smo operirali veliko žensk, ki so prej rodile doma. Pri porodu so bile raztrgane, doma jih niso šivali. Naredile so se grde brazgotine vulve, nastopilo je povešanje nožnice in posledično še uhajanje urina. Že mlade ženske so bile prizadete, starejšim pa je po več porodih maternica uhajala iz nožnice.

Se spomnite kakšnega posebnega dogodka?

Ja, spomnim se, da so nekoč pripeljali nosečnico iz Železnikov. Takrat smo delali vse sobote in veliko je bilo že, če sem imela dve nedelji na mesec prosti. Tako sem v soboto prišla v službo, nosečnico pa so pripeljali že v petek zvečer. Noseča je bila tri mesece in je krvavela. Imela je tako izbuljene oči, izgledala je kot pošast. Ko sem jo videla, sem se spomnila na neko bolezen, s katero še nisem imela opravka, sem se pa o njej učila. Takoj sem telefo-

nirala na nuklearni inštitut. V soboto dopoldne je bil tam samo dežurni. Vztrajala sem, da jo morajo sprejeti, oni pa so želeli, naj počaka do ponedeljka. Zaradi dela je nisem mogla osebno pospremiti, čeprav se je včasih dogodilo, da sem koga pospremila naprej v drugo bolnišnico. Po dolgem pregovarjanju so popustili in jo sprejeli. Ko so jo pregledali, so jo tudi slikali in ugotovili hudo obolenje ščitnice. Kasneje sem jo videla še enkrat po porodu, bila je lepa ženska, ampak takrat ... tako grozne podobe še nisem videla.

Kako je bilo z babicami v porodnišnicah?

Slovenska babiška šola je bila ena najboljših. Imeli smo prvo babiško šolo v srednji Evropi, ki so jo morale končati vse babice, to je predpisala še Marija Terezija. Takrat je bil pogoj za obiskovanje babiške šole tudi, da ima ženska že vsaj enega otroka. Makovec je napisal knjigo o všegarstvu, takrat se je babištvo tako imenovalo. Knjiga je izšla leta 1782 in bila ponatisnjena leta 1787. Kadar sem bila slabe volje, sem začela brati to knjigo. Pisalo je, da mora biti všegarca čedna, snažna, imeti mora bel predpasnik in ruto in ne sme zapeljovati mož (smeh).

V operacijski dvorani, dr. Vida Košmelj je tretja z leve. Foto: arhiv dr. Vide Košmelj

Danes pri porodu spremljajo otroku srčni utrip. Kdaj se je to začelo in kakšne so bile prve naprave v primerjavi z današnjimi?

Nekdaj smo imeli zdravniki samo roke, oči in ušesa. To je bilo vse naše orodje. Utrip srca pa smo mi in tudi babice na terenu spremljali vedno z aluminijasto slušalko. Elektronika se je začela šele v osemdesetih letih.

Kako je bilo z nedonošenčki?

Inkubatorjev sploh ni bilo. Enega nam je v osemdesetih letih podaril celo Ivan Kramberger, predsedniški kandidat. Po tem smo dobili še dva. Zanimivo je in tako smo se tudi učili, da če je otrok rojen s sedmimi meseci, še lahko preživi, z osmimi pa ne. Zakaj je tako, ne vem.

Koliko časa po porodu je bila mamica v porodnišnici takoj, ko so se te odprle? Več ali manj kot danes?

Sedem dni po porodu so ostale v porodnišnici, če je porod potekal normalno. Če je bil carski rez ali porod s kleščami, je ostala dalj časa. Po porodu so bile ženske večinoma šivane. Sprva smo imeli za šivanje posebno svilo. Te šive je bilo treba po sedmih dneh odstraniti. Kakšno leto po ustanovitvi porodnišnice smo dobili kadgut, to je nit iz ovčjih črev, ki se sama resorbira. To je bilo odlično za porodnico in zdravnika. Od začetka smo šivali brez anestezije, potem smo z blagim anestetikom le poškopili. Kemital, angleški anestetik, smo dobili kasneje, da je ženska zaspala, ko smo jo šivali. Počasi smo dobili tudi boljše šivanke, da smo lažje šivali.

Se spomnite kakšnega posebej veselega dogodka v porodni sobi?

Na začetku smo po velikosti trebuha in s pretipanjem samo skleпали, ali se bo rodil enojček ali celo dva. Ultrazvoka še ni bilo, rentgena pa smo se izogibali, ker je nevaren za nosečnico in plod. Spomnim se veselega dogodka, ko so se namesto dvojčkov rodile prve tri zdrave živorojene trojčice. Teh sem bila zelo vesela! Danes so vse že gotovo stare mame

(smeh). Tem trojčicam sem naprosila veliko materialne pomoči, kasneje pa še trem materam.

Potek poroda se ni spremenil, lahko pa porodnice danes izbirajo med mnogo različnimi oblikami poroda. Poleg tega je danes lahko pri porodu tudi bodoči očka. Kako gledate na vse novitete?

To je modna muha. Vse je povezano z denarjem in mislim, da bo čez nekaj let tudi tega konec. Na Nizozemskem so imeli posebne avtobuse z vso porodno opremo in osebjem, če je ženska rodila doma. Pri najmanjši komplikaciji je rodila v avtobusu ali so jo pripeljali v bolnico.

Moških nisem rada spustila k porodom, ker smo imeli spočetka z njimi velike probleme. Bili so radovedni, onesvestili so se, vtikali so se v delo osebja, zahtevali zdravila za lajšanje bolečin. Najhujše bolečine pri porodu nastopijo, ko se odpira maternično ustje. Nekateri moški so mislili, da smo neusmiljeni, ker ženski nismo vse skozi lajšali bolečine. Spomnim se tudi nekoga, ki je preko okna gledal k sosednji porodnici ... Tega sem takoj nagnala iz porodne sobe! Saj ne rečem, nekateri moške so tudi zelo pomagali, porodnici brisali pot, ampak kljub temu nisem bila preveč navdušena nad njihovo asistenco. Nekdaj smo se zelo bali sepse, ki je rada nastopila po porodu. Danes se vsi počutijo varni zaradi antibiotikov. Nekdaj smo se pred vstopom v porodno sobo morali stuširati in preobleči od nog do glave.

Kaj pa porod z epiduralno anestezijo?

Danes se dá že zelo omiliti porodne bolečine. Če bi bilo več anesteziologov, bi bilo lahko tudi več takih porodov. Ko dobi ženska epiduralno anestezijo, ne more več tako sodelovati in pritiskati. Zato je porod često treba zaključiti z vakuumskim ekstraktorjem ali s kleščami. Kleščni porod je za zdravnika zelo zahteven in se danes skoraj izpušča. Pri njem je treba dobro poznati porodni mehanizem in imeti občutek v prstih. Na splošno pa je danes zaradi velike elektronike medicina postala preveč brezosebna in je še dobro, da nisem več v službi ...

Izkaznica Gorske reševalne službe. Arhiv dr. Vide Košmelj

Kljub vsem občutkom ste se ustalili v Kranju in si tukaj ustvarili družino.

Šele zadnjih deset let se počutim tukaj doma. Če so me prej vprašali, od kje sem, sem bila vedno iz Železnikov. V Kranju sva si z možem Janezom ustvarila družino. Mož je bil težak vojni invalid, po izobrazbi inženir kemije. Rodila se nama je hči Jana. Z družino, z njenima dvema otrokoma, živimo v isti hiši.

Kako pa ste preživljali prosti čas?

Prostege časa sem imela zelo malo. Bilo je malo nedelj, ko sem bila prosta, tedaj sem šla v planine. Bila sem tudi alpinistka in prva ženska gorska reševalka. Prijateljevala sem z Jožem Čopom in drugimi znanimi alpinisti. Čopov Joža mi je vedno pripovedoval, da je bila mati Železnikarica, Vidmarjeva po rodu, in da mu je zgodaj umrla.

Leta 1958 v Slovenski smeri z leve: Cene Kopčavar, Tone Bučer, dr. Vida Košmelj. Foto: arhiv dr. Vide Košmelj

Foto:
Aleksander Čufar

Plezala sem predvsem v Julijcih, severni steni. Labodji spev sem doživela v Travniški skupini v Šitah. Leta 1960 smo s soplezalcema Tržičanom Marjanom Perkom in Tonetom Bučerjem, podpredsednikom Planinske zveze, šli na Mont Blanc. Mislim, da sem se v gore zaljubila, ko sem bila pri štirih letih s teto prvič na Ratitovcu. Tedaj vojaške ceste še ni bilo. Pot iz Železnikov na vrh je trajala šest ur, nazaj pa štiri ure.

Zelo rada sem tudi brala. Literatura je bila vedno moj hobi in še danes zbiram knjige.

Zdaj, ko ste v pokoju, se verjetno posvečate vnukom?

Malo! Pravijo, da sem slaba babica (smeh). Vnuka me učita dela z računalnikom. Včasih mi gre na jok, drugič na smeh, ker si težko zapomnim preproste računalniške operacije. Navajena sem bila pisalnega stroja, kjer si moral trdo pritisniti na tipke. Na računalniku pa je samo dotik dovolj. Mimogrede z mezincem pokvarim sliko.

Do Železnikov kot do svojega kraja in do svojega mesta ste imeli vedno poseben odnos?

Res je bilo zmeraj tako. Vedno sem vedela, kaj se tam dogaja, čeprav nisem bila doma. Dostikrat sem bila tudi ostra in kritična do dogajanja v kraju, do obvoznice, do propadanja kraja. Dolino sem spoznala že kot otrok, saj sem z našim pomočnikom Cirilom Šuštarjem prehodila skoraj vso dolino. Ko ga je oče kam poslal, je Ciril vzel koš, jaz pa sem kot štiri- ali petletna deklica šla poleg. Ko sem se utrudila, me je dal v koš in nesel. Tudi po govoricah sem pacientke vedno prepoznala, od kod prihajajo, da so iz Železnikov, iz Davče ali iz Martinj Vrha. Poznala sem jih večinoma po domačih imenih, ne po priimkih. Ko so naše sestre sprejemale ženske v porodno sobo ali na ginekološki oddelek, so me takoj obvestile, da je prišla porodnica iz "vaše" ali iz Poljanske doline. Večkrat so mi še predhodno od doma telefonirali, da pride ta in ta ženska, glej, da ji boš pomagala in jo lepo sprejela.

Zdaj vem, zakaj so zdravnike včasih tako zelo spoštovali. Ker so bili srčni in močno predani svojemu poklicu ...

Dr. Vida Košmelj, hvala.

